

ANTRA KĻAVINSKA

Rēzeknes Augstskola
antra.klavinska@ru.lv

Vietvārdi baltu frazeoloģijā: starptautiska, nacionāla un lokāla rakstura kultūras zīmes

Mūsdienās īpašvārdu pētnieki gan teorētiskās diskusijās, gan praktiskos pētījumos aizvien biežāk pievērš uzmanību īpašvārdu semantikai. Īpašvārdi, tāpat kā citi valodas komponenti, ir saistīti ar daudziem ekstralingvistiskiem faktoriem, tāpēc pēdējā laikā tie bieži tiek analizēti kultūrvēsturiskā, sociālā, starpkultūru komunikācijas kontekstā. Daudzās valodās ir veikti pētījumi par īpašvārdiem kā frazeoloģijas struktūrelementiem, parasti uzsverot antroponīmu lielo skaitu un nozīmi frazeoloģijā. Šajā referātā tiek analizēta vietvārdu funkcionālsemantika latviešu un lietuviešu valodas frazeoloģijā.

Valodniecībā eksistē vairākas pieejas frazeoloģijai, tās atkarīgas no idiomātiskuma (nozīmes pārnese) pakāpes izpratnes. Šajā pētījumā kā pamatavots izmantotas gan latviešu un lietuviešu frazeoloģijas vārdnīcas, gan sakāmvrādu un parunu korpusi, ko paredz plašāka frazeoloģiskuma izpratne.

Baltu frazeoloģijā dominē oikonīmi (apdzīvotu vietu nosaukumi), retāk sastopami hidronīmi (ūdensteču vai ūdenstilpju nosaukumi), satopami arī valstu, kontinentu u. c. ģeogrāfisku objektu nosaukumi. Toponīmi funkcionē gan no citām valodām aizgūtos, gan pašcilmes frazeoloģismos.

Kā starptautiska rakstura kultūras zīmes latviešu un lietuviešu frazeoloģijā funkcionē galvenokārt aizgūtos frazeoloģismos iekļautie toponīmi: bībelismi, literāras alūzijas, vēsturisku notikumu interpretācija u. c.

Kā nacionālas kultūrzīmes latviešu valodas frazeoloģismos dominē oikonīms *Rīga* un hidronīms *Daugava*, savukārt lietuviešu valodas frazeoloģijā bieži lietots valsts nosaukums *Lietuva* un pilsētas nosaukums *Viļņa*.

Visdaudzskaitlīgākais baltu frazeoloģijā ir lokāla rakstura toponīmu klāsts. To ideomātiskā semantika frazeoloģismos ir ļoti daudzveidīga, visbiežāk šos vietvārdus izmanto noteiktā apvidū lietotos frazeoloģismos cilvēka ārējā izskata, rakstura, intelekta u. c. pazīmju nosaukšanai, kā arī arī dažādu dzīvu būtņu, priekšmetu vai parādību raksturojumā.

Kopumā vietvārdi baltu valodu frazeoloģisko vienību sastāvā ne tikai nosauc tuvākus vai tālākus ģeogrāfiskus objektus, bet arī kļūst par kultūras, valodas, nacionālās un sociālās identitātes zīmēm.